

استاد ESTAD

ESKİ TÜRK EDEBİYATI ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

[Journal Of Old Turkish Literature Researches]

Prof. Dr. Abdulkerim Abdulkadiroğlu Armağanı

E-ISSN: 2651-3013

Cilt: 5 Sayı: 3 Aralık 2022

ss. 932-957

Makalenin Geliş
Tarihi

23/09/2022

Makalenin
Kabul Tarihi

15/12/2022

Yayın Tarihi

31/12/2022

BİR ŞİİR MECMUASINDAN HAREKETLE ADANALI MUHAMMED MEYLÎ VE OĞLU RAHMÎ ARASINDAKİ MANZUM MEKTUPLAŞMA

Abdülkerim GÜLHAN*

ÖZET

Eski şiir mecmuaları yalnızca bazı şiirlerin toplandığı sıradan eserler değildir, bazen biyografik bir kaynak özelliği de gösterebilirler. Bu mecmualarda bazen bilinen bir şairin, bilinmeyen şiirleri; bazen bilinmeyen şairlerin bilinmeyen şiirleri, hatta hayat hikâyelerine ait ipuçları bulunabilir. Meylî ve oğlu Rahmî 18. yüzyılda Adana'da yaşamış ancak pek tanınma fırsatı bulamamış iki divan şairidir. Şuara tezkirelerinde Meylî mahlaslı 15, Rahmî mahlaslı 7 şairden söz edilse de, anlaşıldığı kadarıyla bunların hiçbiri burada adı geçen Meylî ve Rahmî değildir. Diğer biyografik kaynaklarda ve Adana ile ilgili yayınlarda da bu şairler hakkında bilgi bulunmamaktadır. Adı geçen şairler hakkındaki bütün bilgiler bir şiir mecmuası içerisinde, kısa açıklamalı bir başlıkla yer alan manzum mektuplarında geçen ifadelerle; hemşehrisi Sururî'nin (Hüznî mahlasıyla), İlbeglizâde Meylî Muhammed Efendi'nin ölümüne düşürdüğü tarih kıtasına; yine çağdaşı, hemşehrisi olan Rıfkî'nin, onun yaptırdığı köşk ile ilgili yazdığı tarih kıtasına ve Meylî'nin Fehim Muhammed

* Balıkesir Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Emekli Öğretim Üyesi akerimgulhan@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-8366-3181

Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi [ESTAD]

Prof. Dr. Abdulkerim Abdulkadiroğlu Armağanı

Cilt: 5 Sayı: 3 Aralık 2022 ss. 932-957

Efendi'ye hitaben yazdığı bir bahariyye gazeline; yine Fehim Muhammed Efendi'nin o gazele yazdığı nazireye dayanmaktadır. Adanalı Meyli üç arkadaşıyla haksız yere Magosa'ya sürgün edilmiş ve hicri 1192, miladi 1778'de orada vefat etmiştir. Memleket özlemiyle Magosa'dan oğlu Abdürrahim'e (Rahmî'ye) yazdığı manzum mektup ve oğlunun cevabi naziresi önemli iki edebî ve tarihî metindir. Bu şiir mecmuası sayesinde hem Adanalı bazı şairler ve dönemin Adana'sında yaşayan bazı önemli şahsiyetlerin isimleri duyulmuş; hem de klasik edebiyat geleneği içerisindeki manzum mektup türünün iki güzel örneği ile karşılaşmış olunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Meyli, Rahmî, Rıfkî, Fehîm, Adana, manzum mektup, şiir mecmuası.

A POETIC CORRESPONDENCE BETWEEN MUHAMMED MEYLÎ AND HIS SON RAHMÎ FROM ADANA BASED ON A POETRY JOURNAL

ABSTRACT

Old poetry journals are not just ordinary works where some poems are collected. Sometimes they can also feature a biographical source. In these journals, sometimes unknown poems of a known poet; sometimes unknown poems by unknown poets, even clues to their life stories can be found. Meyli and his son Rahmi are two divan poets who lived in Adana in the 18th century but did not have the opportunity to be known. Although there are 15 poets with the pseudonym Meyli and 7 poets with the pseudonym Rahmî in the biographies of the Şuara, it is understood that none of them are Meyli and Rahmi mentioned here. There is no information about these poets in other biographical sources and publications about Adana. All the information about the mentioned poets are in a poetry journal, there are some expressions in the poetry letters with a short-explanatory title. In these expressions, he refers to the continent of history that his fellow countryman Sururi (Hüznî pseudonym) had killed İlbeglizâde Mr. Meyli Muhammed; the history verse written by Rıfkî, who was also his contemporary and fellow countryman, about the mansion he had built, and a Bahariyye gazel written by Meyli to Mr. Fehim Muhammed; it is also based on the poetry imitation that Mr. Fehim Muhammed wrote in that ghazal. Meyli from Adana was exiled to Famagusta unjustly with his three friends and died there in 1192 Hijri, 1778 Gregorian. The poetic letter he wrote from Famagusta to his son Abdürrahim (Rahmî) with a longing for his homeland and his son's response poem are two important literary and historical texts. Thanks to this poetry journal, the names of some poets from Adana and some important personalities living in Adana at that time were heard, and two beautiful examples of the poetry letter type in the classical literature tradition were encountered.

Keywords: Meylî, Rahmî, Rifkî, Fehim, Adana, poetry letter, poetry journal

GİRİŞ

Toplanıp biriktirilmiş, tertip ve tanzim edilmiş şeylerin hepsi; seçilmiş yazılardan meydana getirilen yazma kitap; dergi (Devellioğlu, 2004: 596) anlamına gelen mecmua kelimesi; ilmî ve edebî bir terim olarak da hemen hemen aynı anlama gelecek şekilde kullanılmıştır. Başta edebiyat olmak üzere tarih, coğrafya, ilahiyat, felsefe, sosyoloji, hatta tıp gibi her konuda ve türde; çok farklı metotlarla, adı bilinen ve bilinmeyen kişilerce mecmua tarzında eserler oluşturulmuştur. Bizi burada daha çok ilgilendirilenler edebiyatla ilgili olanlardır. Bunlar da nazım veya nesir, ya da nazım nesir karışık olmak üzere yine birçok farklı şekillerde kütüphane raflarında yerini almıştır.

Klasik edebiyat için biyografik kaynaklar denildiğinde öncelikle otuzu aşkın şuara tezkiresi yanında, Taşkörülüzâde'nin Şakayık'ı, çeviri ve zeylleri; Hoca Sadeddin'in Tâcü't-Tevârih'i, Kâtip Çelebi'nin Fezleke ve Keşfü'z-Zünûn'u, Mehmet Süreyya'nın Sicill-i Osmânî'si, Müstakîmzâde Süleyman Sadeddin'in Mecelletü'n-Nisâb'ı, Bursalı Mehmed Tahir'in Osmanlı Müellifleri gibi eserler akla gelir. Ancak eski şiir mecmualarının da bu konuda önemli bir kaynak olabileceği görülüyor. On beşinci yüzyıldan itibaren örnekleri görülmeye başlanan mecmuaların en önemlilerinin, sayıları çok da fazla olmayan, Ömer bin Mezîd'in Mecmuatü'n-Nezâir (H 840/M1436); Eğirdirli Hacı Kemal'in Câmiü'n-Nezâir (H 918/M 1512); Edirneli Nazmî'nin Mecmaü'n-Nezâir (H 930/M 1523); Pervâne Bey'in Pervâne Bey Mecmuası (H 968/M 1560); Budinli Hisâlî'nin Metâliü'n-Nezâir (H 1062/M 1651) adlı eserleri ve ayrıca müellifi belli olmayan nazire mecmuaları olduğu bir gerçektir. Bunlar yanında yine çok farklı özellikler içerisinde karşımıza çıkan müntehâbât mecmuaları da çok önemli kaynaklardır. Bunlar hiç şüphesiz daha çok belli bir kültür düzeyine erişmiş şiir meraklılarının tuttuğu defterlerdir. Halk arasındaki şiir meraklılarının oluşturdukları cönkler ile büyük benzerlikler gösterirler. İçerisinde şiir dışında birçok faydalı bilgiler de bulunabilir. Bunların bazıları gazel, kaside, rubai gibi tür; bazıları aşk, tabiat, na't gibi tema tercihinine göre yapıldıysa da çoğu farklı şairlerin sevilen şiirlerinden oluşmaktadır. Bunlarda mecmua sahibinin şiir zevki yanında, çağın şiir zevkini, şairler arasındaki etkileşimi yakalamak da mümkündür. Bütün bunların ötesinde bu mecmualarda bilinen biyografik kaynaklarda yer alan şairlerin bilinen şiirleri yanında, bilinmeyen şiirlerine, bazen hiç bilinmeyen bir şairin bilinmeyen şiirlerine de rastlanabilmek mümkündür. Hatta bazen şairler hakkında

biyografik bilgiler bile yer alabilmektedir. Bu zamana kadar biraz ihmal edilmiş olduğu anlaşılan mecmualar hakkında akademik çalışmaların son zamanlarda giderek artmış olması isabetli ve sevindiricidir.¹

Adanalı Muhammed Meylî (ö. H 1192/M 1778) hakkında bilinen biyografik kaynakların hiçbirinde ne yazık ki hiçbir bilgi yok. Ancak Balıkesir'de, Mutasarrıf Ömer Âli Bey Yazma Eser Kütüphanesi 394 demirbaş numarasında kayıtlı *Mecmua-i Eşâr* içerisindeki (111a-113b) şiirler ve küçük notlardan yararlanılacak; Meylî'nin oğlu Rahmî'ye, oğlunun cevaben ona yazdığı manzum mektuplar üzerinde durulacaktır. Bu çalışmada mecmuaların önemi hakkındaki değerlendirmemiz dışında; Enes Yıldız'ın benzer yayınından (YILDIZ, 2021) farklı olarak çağdaşı ve hemşehrisi Rıfkî'nin, Meylî'nin yaptırdığı köşk için yazdığı tarih kıtası, Meylî'nin kendi bahariye gazeli, onun gazeline dostu Muhammed Fehîm'in naziresi de eklenerek o daha yakından tanıtılmaya çalışılacaktır. Ortak metinler üzerindeki farklı okumalar, özellikle manzum mektupta hitap edilen şahıs kadrosundaki farklı algılar, ilgili yerlerde dipnot olarak gösterilmiş; daha geniş kitleye hitap edebilmek amacıyla bütün şiirler dipnotlarda günümüz Türkçesine çevrilmiş; şiirlerin orijinal metinlerine Ek'te yer verilmiştir. Az olsa da, Adanalı Muhammed Meylî hakkındaki bilgilerin gün yüzüne çıkması, bundan sonra yapılacak çalışmalara, bulunabilecek yeni bilgilere kapı aralaması en önemli arzumuzdur.

Mecmua-i Eşâr

Balıkesir'de, Mutasarrıf Ömer Âli Bey Yazma Eser Kütüphanesi 394 demirbaş numarasında kayıtlı *Mecmua-i Eşâr* 205x140-135x70 boyutlarında, sırtı siyah bez, siyah ebrûli mukavva cilttir. Mecmuada farklı özelliklerde kâğıtlar kullanılmıştır. Mecmua içerisinde, biri hurufâta dair, diğeri *Usûl-i Eş'âr-ı Arabî* başlıklı iki nesir risale; Nabî'nin *Hayriyyesi*; *Rıfkî*, *Meylî Mehmed*, *Rahmî*, *Hüznî*, *Edîb*, *Fehîm*, *Fıtnat*, *Niyâzî*, *Feyzî*, *Mehmed Raşid*'e ait şiirler, bir takvim ve en sonda da bir manzum sözlük vardır.²

Adanalı İlbeglizâde Muhammed Meylî

¹ Mecmularla ilgili daha geniş bilgi için şu çalışmalardan yararlanılabilir: (Aydemir, 2001; Gürbüz, 2011: 315-328; Levend, 1984: 166-176; Kıynaş, 2011: 245-260; Köksal, 2011: 449-467; Köksal, 2017: 247-290; Kut, 1986:170-173; Mengi, 1997; Pala, 1995: 326-327; Tanyıldız, 2012: 224-239; Tarlan, 1946: 37; Tılfarhoğlu, 2011; Uzun, 2003: 265-268).

² Manzum sözlük Nazmü'l-Leâl ile çalışmamızda son düzeltmeler yapılmaktadır.

Adanalı İlbeglizâde Muhammed Meylî(ö. H 1192/M 1778) hakkında şuaara tezkireleri ve bilinen diğer biyografik kaynakların hiç birinde ne yazık ki hiçbir bilgi yok. Şuaara tezkirelerinde Meylî mahlaslı on beş şair tanıtılmaktadır. Bunların yaşadıkları yüzyıllara, memleketlerine, özel adlarına ve haklarında verilen diğer bilgilere bakıldığında hiçbirisi söz konusu edilecek olan Meylî hakkında mevcut bilgilerle örtüşmemektedir (Ahdî, 2005: 539, 549; Âşık Çelebi, 1994: 443-444; Beyanî, 1997: 79, 80; Gelibolulu Âlî, 1994: 56; Güftî, 2001: 222; İpekten Vd., 1988: 287-290; İsmail Belig, 1985: 504-507; Kınalızade Hasan Çelebi, 1989: 946-959; Mustafa Safayî Efendi, 2005: 552; Salim Efendi, 2005: 629, 630; Sehî Bey,1998: 213; Seyyid Mehmed Rızâ, 2009: 136-137; Tuman, 2001: 9992-998). Adana ile ilgili bazı biyografik kaynaklarda da adına hiç rastlanmamaktadır (Aydoğan, 2005; Ekmekçi, 2016). Onun hakkında verilecek bilgiler, hemşehrileri Rıfkî'nin onun yaptırdığı bir esere düşürdüğü tarih kıtası ile Sürurî'nin (Hüznî) onun ölümüne düşürdüğü tarihler yanında; kendisinin sürgüne gönderildiği Magosa'dan şair oğlu Abdürrahim'e (Rahmî) yazdığı manzum mektup ve oğlunun cevabî manzum mektubu; ayrıca dostu Hacı Muhammed Fehim'e hitaben yazdığı bahariye gazeli ile Fehim'in cevabi naziresine dayanacaktır.

Meylî'nin doğum tarihi bilinmemektedir, ama ölümüne düşürülmüş olan üç tarihe göre H 1192/M 1778 yılında, Recep ayının başlarında sürgüne gönderildiği Magosa'da vefat etmiştir (Mecmua 111b). Hemşehrisi Sürurî, Hüznî mahlasını kullandığı dönemde onun ölümüne düşürdüğü tarih kıtasında onu, erdemli, akıllı, yiğit olarak nitelendirmiş; onun kıskançlıklar sebebiyle haksız yere Kıbrıs'a sürgüne gönderilip, sürgünde vefat ettiğini ve bu duruma dostlarının çok üzüldüğünü dile getirmiştir. Bu arada ondan İlbeglizâde olarak söz etmiş, oğlu Abdürrahim'e de ilim, hüner ile uzun ömürler dilemiştir. İkinci tarih şiirinin şairi belli değildir. Mecmuada Hüznî'nin düşürdüğü tarih kıtasının başına şu açıklama konulmuştur: "*Menfiyyen Mağosada vefât iden İlbegli-zâde Meylî Muhammed Efendinün vefâtına Hüznî Efendinün târîhidür.*"³:

Târîh-i irtihâlin mu'cemle yazdı *Hüznî*

"*İlbegli-zâde gitdi olsun cinâna dâhil*" (H 1192/ M 1778) (Mecmû'a 112a)

Şairi belli olmayan üç beyitlik tarih kıtasına da "*Târîh-i Berây-ı Vefât-ı Meylî Efendi*"⁴ başlığı atılmış, yine onu için "*İlbeglizâde*" unvanı kullanılmış ve

³ Sürgün olarak Magosa'da vefat eden *İlbeglizâde Meylî Muhammed Efendi*'nin vefatına *Hüznî Efendi*'nin tarihidir.

⁴ Meylî Efendi'nin Vefatı İçin Tarih.

Sürüş ismâ' kıldı ya'ni târîh

"*Vefât itdi tuyuñ Meylî Efendî*" (H 1192/M 1778 fi-evâ'il-i Receb; Mecnû'a 111b) denilerek ölümüne tarih düşürülmüştür.

Diğer hemşehrîsi ve çağdaşı Rifkî de Meylî'nin dostlarıyla yiyip içip hoşça vakit geçirmek için H 1178/M 1764'te yaptırdığını söylediği bir köşk için tarih düşürürken ondan; temiz yaratılışlı, irfan sahibi, bilgili, marifetli, güzel konuşan birisi olarak söz etmiş, şairliği ve nasirliğini övmüştür:

İnşâ vü şî'r içinde yokdur nazîri aşlâ

Meydân-ı ma'rifetde bir pehlûvâna beñzer (Mecnû'a 90a)⁵

Mecmuada Meylî'nin "*Bahâriye-i Meylî Muhammed Efendî*" başlığıyla yazılmış olan,

Çemen zamânını gör tâze itdi bâd-ı bahâr

Anuñ da tâzeligidür tarâvet-i ruḥ-ı yâr

matla'ı ile başlayıp,

Bu nev-bahârda hiç görmedük şafâ

Derûn-ı hâtır-ı *Meylî* kederle pür-efkâr (Mecnû'a 113b)

makta'ı ile son bulan dokuz beyitlik *Hacı Muhammed Efendî*ye iyi dileklerde bulunmak için yazdığı bir gazel yer almaktadır. Bu gazel bile Meylî'nin güçlü bir şair olduğunu göstermeye yetecektir. Meylî'nin bu bahariyesine, Muhammed Fehîm Efendî de yine dokuz beyitlik bir naziresi ile saygıdeğer ve marifet bahçesinin bahçivânı olarak tavsif ettiği Meylî'ye mukabil duada bulunmuştur.

Manzum Mektup

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi'nde mektup, '*Yazılı nesne, yazılmış şey demektir. Kelimenin Farsçası nâme, Türkçesi betik, bitig'dir. Birbirinden uzakta bulunan kişi ve kurumlar arasında haberleşmeyi sağlayan bir yazı türü.*' şeklinde tanımlanmıştır (ERSOYLU vd., 1986: 231). Orhan Şaik Gökyay *Tanzimat Dönemine Değın Mektup* başlıklı makalesinde mektupta kâğıdın kullanım kurallarından, mektupların içeriğine, üslubuna, elkab bölümüne dair bilgiler verdikten sonra; pek üzerinde durulmayan asker mektupları ve manzum mektuplar üzerinde durur: "*Zamanımızda olduğu gibi, Tanzimat'tan önce de, mektup türünün içine çeşitli konular girmektedir. Tümü mektup olmakla*

⁵ Rifkî için bk. (Gülhan, 2018; Gülhan, 2021)

birlikte bunları değişik adlar altında görüyoruz: Arıza, kaime, şukka, name, uhuvvetname, meveddetname, muhabbetname, tezkire, varakpare, kâğıt gibi hemen akla gelen sözcüklerin hepsi de mektup demektir."der (Gökyay, 1974: 20-23).

İ. Çetin Derdiyok da *Osmanlı Devrinde Mektup Yazma Geleneği* başlıklı çalışmasında, mektupların bölümleri ve konularına göre adlandırılmaları hakkında geniş bilgiler vermektedir (1999: 736-740).

Klasik edebiyatta mektup denildiğinde öncelikle nesir türü ve münşeât mecmuaları akla gelir. Ancak değişik nazım şekillerinde içerikleri, hacimleri, ifade biçimleri bazı farklılıklar gösterse de önemli sayıda manzum mektuplar vardır. Bazı aşk mesnevilerindeki kahramanların birbirlerine duygu ve düşüncelerini iletme ifade şekilleri de birer manzum mektup örneği gibi görülmüştür.

Ahmet Sevgi, *Neyli'nin Manzûm Bir Mektubu* adlı makalesinde, Bağdatlı Ruhî'nin zamanın bütün şairlerini, onların adlarını, özelliklerini, yaptıkları işleri sıralayarak her birinin halini hatırını sorduğu 41 beyitlik kasidenin Orhan Şaik Gökyay tarafından Tanzimat'tan önceki dönemde tek manzum mektup örneği olarak gösterilmesini hatırlattıktan sonra, "...gerek divanlar ve gerekse "şîr mecmuaları" incelendiğinde "mektûb-ı manzûm", "arz-ı hâl", "nâme-i manzûme" vb. başlıklar altında sayıları fazla olmasa da Bağdatlı Ruhî tarzında yahut başka usulde bazı manzum mektupların olduğu görülecektir." der ve "bazı meşhur mesnevilerde kahramanların ruh hallerini anlatmak için yazılan muhayyel mektupları bir kenara bırakarak tespit edebildiğimiz bazı manzum mektupların ilk ve son beyitlerini veriyoruz" deyip bazı divan şairlerinin başlıklı ve başlıksız mektuplarının ilk ve son beyitlerinden örnekler verir: Bağdatlı Rûhî: *Kasîde-i Metûb-güne Ez-Cânib-i Şâm-ıCennet-Mesâm Be-Cânib-iBağdât Fîristâde Bûd*, Gazâlî (Deli Birâder): *Kasîde-i Birâder Efendi*, Zâtî: *Kasîde-i Zâtî*, Rumî:*Kasîde-i Rumî*, Cafer Çelebi, Deli Ali, Vecihî: *Edirne'ye İrsâl Olinmuşdur*, Râşid:*Edirne'den İzin İçin Virilen Arz-ı Hâl*, Münif: *Mektûb-ı Manzûm*, Vahîd Mahtûmî: *Arz-i Hâl-i Mahtûmî Berây-i Sultan Mahmud Hân*, Sermed: *Nâme-i Manzûme*" (1994: 73-77).

Şehzade Bayezid ile babası Kanuni arasında manzum mektuplaşma da bu türün güzel örnekleri arasında hatırlanır. Şehzade Bayezid, kardeşi Selim ile giriştiği çekişme sonrasında duyduğu pişmanlık üzerine, babasından özür dilediği manzum mektubun ilk bendinde şöyle der:

Ey serâser âleme Sultân Süleymânım baba

Tende cânum cânumuñ içinde cânânum baba

Bâyezidine kıyar mısın benüm cânum baba
 Bî-günâhum Hak bilür devletlü sultânum baba
 Babası Kanunî cevabi mektubuna şöyle başlar:
 Ey dimeden mazhar-ı tuğyân u isyânum oğul
 Takmayan boynına hergiz tavk-ı fermânum oğul
 Ben kıyar mıyım saña ey Bâyezid Hânnum oğul
 Bî-günâhum dime bâri tevbe kıl cânum oğul (Kaya, 2007: 118)⁶

Meylî ve Oğlu Rahmî Arasındaki Manzum Mektuplaşma

Meylî'nin sürgünde bulunduğu Magosa'dan, oğlu Abdürrahim'e (Rahmî'ye) hitaben yazdığı ve Adana'daki birçok önemli dost ve yakınının da adının geçtiği on beş beyitlik manzum mektubu da onu tanımamız açısından önemlidir. Bu mektup Mecmua'da,

"Adana 'ulemâsından El-Hâc Hüseyin Efendi ve Süleymân Efendi ve İlbegli-zâde Meylî Muhammed Efendi ve 'Abâ'î-zâde Muhammed Efendi "eşeddü'n-nâsı belâ'en"⁷ hadîs-i şerîfi muşdâkıncâ bi-kazâ'illâhi Te'âlâ Magosa'ya nefy ü iclâ olunmağla mûmâ-ileyh Meylî Efendinün nûr-ı dîdesi Abdürrahîm Efendiye irsâl eylediği manzûme-i laîfედւր."

başlığıyla yer almıştır. Buradan anlıyoruz ki Meylî Magosa'ya üç arkadaşıyla beraber sürgüne gönderilmiştir. Mektuptan anlaşıldığına göre, oğlu Abdürrahim *Rahmî*, o sıralar öğrencidir ve *Selman* adında hocası vardır. Meylî bunlar dışında mektubunda, müderris ve hafız *Haticezâde*'nin, *Müftü Hazretleri*'nin, evkaf müdürü *Ali Bey*'in; sürgün arkadaşları *Şeyh Hüseyin* oğlu *"Seyyid İshak"*ın, Abacızâde'nin oğulları *Arif* ve *İsmail*'in, Süleyman'ın oğlu *Zeki*'nin; *Hacı Bey*'in, arkadaşı *Hacı Muhammed Ağa*'nın hal ve hatırını sorup; Magosa Kalesi'nde üzüntü içerisinde ağlayıp inlemekte olan kendisinin hatırlanması dileğiyle mektubunu bitirir. Bu mektupta hitap edilen özel isimlerin algılanması ve okunması hakkında, Enes Yıldız'ın makalesi ile bizim okumalarımız arasında bazı farklılıklar vardır. Biz "*Selman*"ı Rahmî'nin hocasının adı, "*Zeki*"yi Süleyman'ın oğlu olarak okuduk. Bizim hâfız-ı Kur'ân olan "*Haticezade*"nin sıfatı kabul ettiğimiz "müeddip" ve "çelebi" kelimeleri o yayında "*Müeddip Çelebi*" şeklinde özel isim olarak kabul edilmiştir (Yıldız, 2021: 332).

⁶ Manzum mektup konusunda bakılabilecek makaleler: (Açıkgöz, 1987; Aydın, 2007; Batislam, 1998; Batislam, 2002; Çakır, 2005; İçli, 2018; Kaya, 2007).

⁷ İnsanlar için en büyük kötülük, belaya uğramaktır.

Oğlu Rahmî bu manzum mektuba on bir beyitlik nazire tarzında cevabî manzum mektup yazmıştır. Mecmua'da o mektup da "*Nâme-i Mezkûreye Nazîr Tarîkı Üzre Tahrîr Olunan Cevâbdur.*" başlığıyla yer almaktadır. Bu mektupta da başta yaşlı babası olmak üzere ilim ve irfan sahibi diğer sürgün arkadaşları, *Şeyh Hüseyin, Süleyman* ve *Abaîzâde*'nin hal ve hatırı sorulup, Allah'tan onları koruması duasında bulunulur.

SONUÇ

Kütüphane raflarında farklı özelliklerde birçok eski şiir mecmuası vardır. Bunlar bazen bir antoloji olmanın ötesinde biyografik kaynak fonksiyonu da gösterebilmektedir. Balıkesir'de, Mutasarrıf Ömer Âli Bey Yazma Eser Kütüphanesi'nde bulunan bir şiir mecmuasındaki bazı küçük açıklama notlarından ve şiirlerden hareketle; başka hiçbir kaynakta hakkında bilgi bulunamayan Adanalı İlbeglizâde Muhammed Meylî ve çevresi hakkında bilgiler edinilebilmektedir.

Meylî 18. yüzyılda Adana'da yaşamış, çevresinde sevilip sayılan, erdemli, âlim, şair olarak bilinen, asıl adı Muhammed olan, İlbeglizâde olarak şöhret bulmuş, Abdürrahim adında Rahmî mahlaslı bir oğlu olan, üç arkadaşıyla birlikte haksız yere sürgüne gönderildiği Mogosa hapisanesinde H 1192/M 1778 yılında Recep ayının başlarında vefat eden, pek tanınmamış bir divan şairidir. Sürgün yeri Magosa'dan oğlu Rahmî'ye yazıp dönemin Adana'sında birçok önemli ismi de zikrettiği manzum mektup ve dostu Muhammed Fehim'e hitaben yazdığı bir gazel onun şairlik gücünü de ortaya koymaktadır. Ayrıca hem onun, hem de oğlunun cevabî mektubu edebiyatımızda önemli bir yeri olan manzum mektup geleneğine iki güzel örnek oluşturmaktadır.

Şiir Metinleri

Menfiyyen⁸ Mağosada vefât iden *İlbegli-zâde Meylî Muhammed Efendî'nün* vefâtına *Hüznî Efendî'nün* târihidür⁹

Mef'ûlü fâ'ilâtün mef'ûlü fâ'ilâtün

⁸ Menfiyyen: Menfâyâ-yı (Yıldız, 2021: 328)

⁹ Sürgün olarak Magosa'da vefat eden *İlbeglizâde Meylî Muhammed Efendî'nin* vefatına *Hüznî Efendî'nün* tarihidir.

1. *Meylî Efendi* kıldı fânî cihândan i'ráz¹⁰

Dâru'l-bekâya göçdi ol server-i efâzıl¹¹

2. Dağı yanınca iki menfi' efendi birle¹²
Gurbet ilinde kaldı hayfâ o fahl-i kâmil¹³

3. Şâh-ı vücûd-ı pâki nâ-gâh ecel yilinden¹⁴
Hem-çün nihâl tûbâ-me'vâya oldu mâ'il¹⁵

4. Yoğidi nefy-i mûcib-fi'l anda Hakkâ ma'lûm¹⁶
Buldı şübût ki oldu bâdî hasûd-ı bâtıl¹⁷

5. İtlâk olub bedenden Kıbrıs Hışârı içre
Rûh-ı revânlarına oldu cinân menâzil¹⁸

6. Baħr içre açdı merkad mânend-i hût ağzın¹⁹
Cevfine oldu nâzil Zü'n-nûnvâr o fâzıl²⁰

7. Etrâf-ı meşhedinde deryâ degil hürüşân
Halkuñ gözi yaşı dirdiñüz şorarsa sâ'il²¹

8. Teng eyledi firâkı dünyâyı düstâna²²
Tevsi' ide mezârın Yezdân bi-mu'âdil²³

9. Ferzend-i dil-pesendi 'Abdü'r-rahîm'e yâ Rab

¹⁰ "i'ráz" metinde "ırâz" şeklinde yazılmıştır. Vezin ve anlam gereği "i'ráz" okundu. i'ráz: 'arâz (Yıldız, 2021: 328)

¹¹ Meyli efendi, fani dünyadan yüz çevirdi; o erdemlilerin lideri, ölümsüzlük yurduna göçtü.

¹² menfi': müfti (Yıldız, 2021: 328)

¹³ O çok akıllı yiğit şahsiyet, ne yazık ki yanında iki sürgün arkadaşıyla birlikte, gurbet elinde kaldı.

¹⁴ Şâh: Şâh (Yıldız, 2021: 328) // nâ-gâh: nâgâh (Yıldız, 2021: 328)

¹⁵ Temiz vücut ağacı ansızın, ecel yeli sebebiyle bir fidan gibi Tubâ yurduna yöneldi.

¹⁶ nefy-i: nefy(e) (Yıldız, 2021: , 2021: 328) // Hakkâ: hakkâ (Yıldız, 2021: 328)

¹⁷ Allah biliyor ki, onun sürgünü gerektirecek bir eylemi yoktu. Kıskanç yalancılar yüzünden (sürgün) olduğu anlaşıldı. bâdî: bâdı (Yıldız, 2021: 328)

¹⁸ Bedenen Kıbrıs Hisarı'nın içine konuldu ama uçan ruhuna cennetler konak oldu.

¹⁹ merkad mânend-i hût: merkad-mânend hût (Yıldız, 2021: 328)

²⁰ Mezar, denizin içinde büyük bir balık gibi ağzını açtı; o erdemli şahsiyet, Yunus Peygamber gibi onun içine girdi.

²¹ Size sorsalar, şehit edildiği yerin etrafında dalgalanan deniz değil, halkın gözyaşları olduğunu söylerdiniz. yaş dirdiñüz: yaşıdır deñüz (Yıldız, 2021: 328)

²² düstâna: döstâne (Yıldız, 2021: 328)

²³ Onun ayrılığı, dostlarına dünyayı dar etti. Allah, mezarını eşsiz bir şekilde genişletsin. Yezdân bi-mu'âdil: Yezdân-ı bi-mu'âdil (Yıldız, 2021: 328)

Bahş eyle 'ömr-i sermed 'ilm ü hüner 'aâtâ kıl²⁴

10. Târih-i irtihâlin mu'cemle yazdı *Hüznî*

"*İlbegli-zâde gitdi olsun cinâna dâhil*"²⁵(H 1192/ M 1778) (Mecmû'a 112a)

Sürurî Divanı'nda Meylî için ikinci bir tarih kıtası vardır:

Mef'ûlü fâ'ilâtün mef'ûlü fâ'ilâtün

1. *Meylî Efendi* menfi' olmuşdı mürğ-i rûhı
Burc-ı beâyâya uçdı *Mağosa Kal'asında*²⁶

2. Habs-i nefes idince mu'cemle dindi târih
"*İlbegli-zâde göçdi Mağosa Kal'asında*"²⁷ (H 1192/M 1778) (Sürurî, 1255: 301)

Târih-i Berây-ı Vefât-ı Meylî Efendi²⁸

Mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün

1. Dirigâ fevt olub *İlbegli-zâde*
Fırâkıında gönüller örselendi²⁹

2. Ğarîb illerde bu dâr-ı cihândan
İşitdük göçmiş âh ol evcdmendi³⁰

3. Sürüş ismâ' kıldı ya'ni târih
"*Vefât itdi tuyun Meylî Efendi*"³¹(H 1192/ M 1778 fi-evâ'il-i Receb) (Mecmû'a 111b)

Rıfkî'nin, Meylî'nin Yaptırdığı Köşke Tarih Kıtası

²⁴ Ey Rabbim, sevgili oğlu *Abdürrahim*'e ilim, hüner ve uzun ömürler nasip et.

²⁵ *Hüznî*, vefat tarihini noktalı harfler tarzıyla yazdı: "*İlbeglizâde gitti, cennete girsin.*" (H 1192 / M 1778). olsun: oldun (yıldız, 2021: 329)

²⁶ *Meylî Efendi*, sürgün edilmişti. Ruh kuşu *Magosa Kalesi*'nde sonsuzluk burcuna uçtu.

²⁷ Nefesi hapsolunca, noktalı harflerle "*İlbeglizâde Magosa Kalesi*'nde göçtü" diye tarih söylendi.

²⁸ *Meylî Efendi*'nin Vefatı İçin Tarih

²⁹ Eyvahlar osun, *İlbeglizâde* vefat edince, onun ayrılığı yüzünden gönüller örselendi.

³⁰ Ah, işittik ki, o yüce kişi, gurbet ellerindeyken bu dünyadan göçmüş.

³¹ Melek (Cebraill), "*Meylî Efendi vefat etti, duyun*" diye tarih duyurdu. (H 1192/ M 1778 fi-evâil-i Receb)

Mef'ûlü fâ'ilâtün mef'ûlü fâ'ilâtün

1. Seyr it bu tarh-ı hûbı bir hoş mekâna beñzer
Fırdevs-i pür-şafâdan bi'llâh nişâna beñzer³²
2. Koymaz gönülde aşlâ gamdan eşer bu me'vâ
Şahn-ı ferahda mebnî bir sâyebâna beñzer³³
3. Bu kâh-ı dil-pezirün şekli o deñlü zîbâ
K'ezhâr ile müzeyyen bir bûstâna beñzer³⁴
4. Memlû olub şafâdan bâğ-ı cinâna dönmiş
Şadrında ehl-i diller kerrûbiyâna beñzer³⁵
5. Bânisi bu maķâmuñ *Meylî Efendi* 'ârif
Bir zât-ı pâkdür kim dürr-i girâna beñzer³⁶
6. İnşâ vü şî'r içinde yokdur nazîri aşlâ
Meydân-ı ma'rifetde bir pehlûvâna beñzer³⁷
7. Güftâra dem urınca her kelâm-ı pâki
Def-i gama gönülden âb-ı revâna beñzer³⁸
8. 'İşretde olmağ için aħbâb ile dem-â-dem
İtdi bu câyı inşâ bir gülsitâna beñzer³⁹
9. Bünyâd-ı kâha *Rıfkî* mu'cemle yazdı târîh
"Bu köşk-i hûb u nâ-yâb kaşr-ı cinâna beñzer"⁴⁰(H 1178/ M 1764) (Mecmû'a
90a; Rıfkî 2022: 32)

³² Bu güzel yapıyı seyret, hoş bir mekâna benzemektedir; vallahi, mutluluklarla dolu Firdevs cennetinin benzeri gibidir.

³³ Bu mesken asla gönülde üzüntüden eser bırakmaz; ferahlık sahasında yapılmış bir gölgeliğe benzemektedir.

³⁴ Bu gönül çekici köşkün şekli, o kadar süslü ki, çiçeklerle bezenmiş bir bahçeye benzemektedir.

³⁵ Mutlulukla dolup, cennet bahçesine dönmüş; o yüce yerde oturan gönül insanları meleklerle benzerler.

³⁶ Bu makamı yapan *Meylî Efendi*, irfan sahibi, temiz yaratılışlı bir kişi olarak değerli bir inciye benzer.

³⁷ Nesir ve şiir konusunda asla benzeri yoktur; bilgi meydanında da sanki bir pehlivan gibidir.

³⁸ Temiz konuşmasıyla, söz söylemeye başlayınca, gönülden üzüntüyü gideren akarsuya benzer.

³⁹ Dostlarıyla her zaman yiyip içip hoşça vakit geçirebilmek için, gül bahçesine benzeyen bu mekânı yaptı.

⁴⁰ Rıfkî, köşkün yapılmasına noktalı harfler yöntemiyle tarih yazdı: "Bu bulunmaz güzel köşk, cennet sarayına benzemektedir." (H 1178 / M 1764)

Bahâriye-i Meylî Muhammed Efendi

Mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün

1. Çemen zamânını gör tâze itdi bād-ı bahâr
Anuñ da tâzeligidür tarâvet-i ruh-ı yâr⁴¹
2. Beyâz-ı çeşmini gör nergisün te'âl'allâh
Nazarda hıyre olur dîde-i ülü'l-ebşâr⁴²
3. Dem-â-dem ehl-i zemîne fidâ idüb dirler
Müsebbihân-ı hevâ "*Fe'n-zurû ile'l-âsâr*"⁴³
4. Bu günde cilveler eyler muhadderât-ı çemen
'Arûs-ı gül dağı itdi külüngini izhâr⁴⁴
5. Müzekkirân-ı çemen çün mukaddesân-ı felek
Firâz-ı sidre-i eşcâr üzre her eşhâr⁴⁵
6. Du'â-yı *Hâci Muhammed Ağâyı* eylerler
Hemişe 'ızz ü sa'âdetden ola ber-hordâr⁴⁶
7. Muhibb-i ehl-i ma'ârif mu'in-i muhtâcîn
Şehâb-ı bahşış ü gerdün-şükûh küh-ı vakâr⁴⁷
8. Dağı harâb idemez künbed-i gül şarşar
Nesim-i sa'y olursa bu bâğçeye mi'mâr⁴⁸
9. Bu nev-bahârda hiç görmedük şafâ
Derûn-ı hâtır-ı *Meylî* kederle pür-efkâr⁴⁹(Mecmû'a 113b)

⁴¹ Bahar rüzgârının çimen zamanını tazelediğini görüyorsun; onun tazeliği de sevgilinin yanağının tazeliğindedir.

⁴² Nergisin gözünün beyazını gör, Allah daha iyi yapsın, görme konusunda ileri görüşlülerin gözü (bile onun karşısında) fersiz kalır.

⁴³ Gökyüzünde tespih edenler, sürekli yeryüzündekileri kurtarmak için "eserlere bakınız!" derler.

⁴⁴ "külüngini" okuduğumuz kelimeden emin olamadık, vezin gereği böyle okuduk. Bu günde, çimenliğin örtülü, iffetli kadınları cilveler yapar. Gül gelini bile kazmasını ortaya çıkardı.

⁴⁵ Çemenin ibadet edenleri, feleğin mukaddesleri gibi her sabah, ağaçların en tepesindedir.

⁴⁶ Sürekli Hacı Muhammed Ağâ'ya mutlu ve şerefli uzun ömür için dua ederler.

⁴⁷ Marifet sahiplerinin dostu, muhtaçların yardımcısı, bahşış bulutu ve felek gibi yüce, dağ gibi vakarlıdır.

⁴⁸ Gayret meltemi bu bahçeye mimar olursa, kasırğa bile gül kümesini yıkıp yok edemez.

⁴⁹ Bu ilkbaharda hiç mutlu olmadık, *Meylî*'nin kalbinin içi kederlerle doludur.

Nazîre-i Fehîm Muhammed Efendi

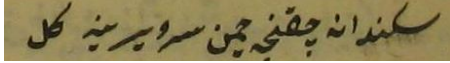
Mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün

1. Nikâb-ı gonceyi ref' eyleyince bâd-ı bahâr
Bırakdı gülğuleye gülşeni nevây-ı hezâr⁵⁰
2. Huşûl-i ma'ni-i leyte's-şebâb zâhirdür
Ki zîb ü zîver ile tâzelendi her eşcâr⁵¹
3. Sikenderâne çıkınca çemen sürûrına gül
Gelüb rikâbına yüz sürdi mihr-i pür-envâr⁵²
4. Nümâyiş-i çemenün şun'-ı ekber olduğunu
Lisân-ı hâl ile her berk-i sebz ider ikrâr⁵³
5. Tebârek'allâh ayâ şun'ı şıbgatullâhi
Müzeyyen oldı birer dürr-i lûlûn ile ezhâr⁵⁴
6. 'Arûs-ı gül olub arâyiş-i zifâf-ı çemen
Görince reşkden âşüfte oldı sünbül-i zâr⁵⁵
7. O bâgbân-ı ma'arif cenâb-ı *Meylî* kim
Harîm-i gülşen-i bezmi nümâne-i gülzâr⁵⁶
8. Şemîm ü vücûd-ı leâfet-âlûdı
İder meşâmı mu'attar çü tabla-i 'attâr⁵⁷
9. Riyâz-ı hâtırını medd ide 'inâyet-i Hakk
Budur hemîşe du'â-yı *Fehîm*-i bî-miqdâr⁵⁸ (Mecmû'a 113b)

⁵⁰ Bahar yeli, goncanın yüzündeki örtüyü kaldırıncı, bülbülün inleyişleri gül bahçesini gürültüye boğdu.

⁵¹ Bütün ağaçlar süs ve bezeklerle tazelandığına göre, yenilenmenin bütün engelleri tamamen ortadan kalmış olmalı.

⁵² Bu beytin okunuşundan emin olamadık, ancak anlam ve vezin gereği böyle okuduk.

Gül, çemenlikte İskender gibi mutluluk gezintisine çıkanca; çok parlak güneş gelip üzengisine yüz sürdü.

⁵³ Her sebze yaprağı, hal diliyle (duruşuyla) çimenin gösterisinin en büyük sanat eseri olduğunu anlatır.

⁵⁴ Ey Allah'ın yaratıcı gücünün sanatı, Allaha şükür, birer inci tanesi ile her çiçek süslendi.

⁵⁵ Sümbül, çimen zifafının süsünün gül gelini olduğunu görünce, ağlayarak kıskançlığından çıldırdı.

⁵⁶ Saygıdeğer Meylî'nin, o marifet bahçivanının meclisinin bahçesinin haremi, gül bahçesine benzemektedir.

⁵⁷ Güzelliğe bürünmüş vücudu ve güzel kokusu, burnu aktar tezgâhı gibi kokulandırır.

Adana `ulemâsından El-Hâc Hüseyin Efendi vü Süleymân Efendi<sup>59</sup> vü İlbelgizâde Meylî Muhammed Efendi vü `Abâ`i-zâde Muhammed Efendi “eşeddü'n-nâsı belâ'en”<sup>60</sup> hadîs-i şerîfi mışdâkınca bi-każâ`illâhi Te`âlâ Magosaya nefy ü iclâ olunmağla mümâ-ileyh Meylî Efendinüñ nûr-ı dîdesi Abdürrahîm Efendiye irsâl eylediği manzûme-i laţîfedür⁶¹

Fe`ilâtün fe`ilâtün fe`ilâtün fe`ilün

1. Ey şabâ var Adana şehrine yârân hoş mı
Göresin şâğ u esen hânemi şıbyân hoş mı⁶²
2. Naşb-ı `aynum cigerüm pâresi oğlum *Rahmî*
Luţf-ı Hağla göresin hurrem ü handân hoş mı⁶³
3. Bûs idüb dîdesini eyleyesin `arz-ı selâm
İtdi mi kesb-i kemâlât ile iz`ân hoş mı⁶⁴
4. H`âcesi kân-ı ma`ârif dürr-i deryâ-yı kemâl⁶⁵
Münşî`-i devr-i zamân şâni-i *Selmân* hoş mı⁶⁶

⁵⁸ Bu mısradaki "medd" okuduğumuz kelimeden emin olamadık, vezin ve anlam gereği böyle bir tercihte bulunduk.

Allah'ın inayeti, gönül bahçesini uzun etsin. *Fehîm*'in sürekli ettiği bütün dua budur.

⁵⁹Mecmua'nın 112b sayfasında Hüzni'nin (Sürurî) on bir beyitlik tarih kıtasının başlığı "Bi-każâillâhi Te`âlâ Magosaya nefy olunub vedâ`-ı âlem-i fânî iden sâbıkan Adana Müftisi müderris Süleymân Efendinüñ vefâtına hâfız Hüzni Efendinüñ târihidür" şeklindedir. Hüzni, onların haksız yere sürgün edildiğine inanmaktadır. Onu eski müftü, müderris, irfan denizi, doğruları anlatan zeki biri olarak niteleyip, bu dört arkadaşı dört halifeye benzetip, oğluna hayırlı uzun ömürler diledikten sonra şu beyitle tarih düşürür: "*Târîh söyle şıdk-ı niyâz ile Hüzniyâ / İtsün mağâm-ı `Adni Süleymân Efendi cây*" (sene 1192).

⁶⁰ İnsanlar için en büyük kötülük, belaya uğramaktır.

⁶¹ Adana âlimlerinden Hacı Hüseyin Efendi, Süleyman Efendi, İlbelgizâde Meylî Efendi ve Abaizâde Muhammed Efendi "İnsanlar için en büyük kötülük, belaya uğramaktır." Hadis-i Şerifinde de belirttiği gibi; haksız yere bir kaza-i İlahî olarak Magosa'ya sürgüne gönderildiğinde adı geçenlerden Meylî Efendi'nin gözünün nuru Abdürrahim Efendi'ye gönderdiği güzel manzumedir.

⁶² Ey sabah yeli, Adana şehrine var, (gör bakalım) dostlar iyi mi? Bak bakalım, evim barkım sağ salim ve çocuklar iyi mi?

⁶³ Allah nasip ederse, gör bakalım; gözümün önünden hiç gitmeyen, ciğerimin parçası, oğlum *Rahmî* mutlu, mesut ve iyi mi?

⁶⁴ Gözünden öpüp, selam söyle; (*Rahmî*) gayretiyle, akıllanıp olgunlaştı mı, iyi mi?

⁶⁵ dürr-i: der-i (Yıldız, 2021: 333)

⁶⁶. (*Rahmî*'nin), manevi bilgilerin kaynağı, olgunluk denizinin incisi, zamanın nesir ustası, ikinci *Selman* (gibi olan) hocası, iyi mi?

5. Muhlis-i şadıkum ol ya'nî *Hadice-zâde*
O mü'eddib çeledi hâfız-ı Kur'ân hoş mı⁶⁷
6. O faziletlü *Müderriş* aḥ-ı rif atmendüm⁶⁸
Muhlis-i hâliş-i gayret-keş-i ihvân hoş mı⁶⁹
7. Fâzıl-ı devr-i zamân *Hazret-i Müftî-i enâm*
Ser-i hayl-i 'ulemâ 'umde-i erkân hoş mı⁷⁰
8. Mîr-i evkâf 'Ali *Beg* Ali Efendi-zâde
Eylerem şıdk ile da'vât-ı firâvân hoş mı⁷¹
9. Hazret-i Şeyh Hüseyinüñ gül-i bâğ-ı emeli
Seyyid İshâk o melek-şive-i ğilmân hoş mı⁷²
10. *Abacı-zâde* refiküm anuñ oğlu 'Ârif
Daḥı *İsmâ'îlî* çün sünbül ü reyḥân hoş mı⁷³
11. Daḥı maḥdüm-ı Süleymân o hünermend *Zekî*⁷⁴
O melek-şime gül-i ravza-i 'irfân hoş mı⁷⁵
12. Mazhar-ı luḥf-ı şehinşâh-ı cihân *Hâci Beg*
O kerem-pişe-i ser-defter-i şüc'ân hoş mı⁷⁶
13. Hem-dem ü hem-ka-demüm *Hâci Muhammed Ağa*
Seyr ider bâğçeyi çün serv-i hırâmân hoş mı⁷⁷
14. Luḥf idüb semt-i şafâsına nesimâ güzer it
Şorasın hâtır-ı fâhirleri şâdân hoş mı⁷⁸

⁶⁷ Yani *Haticezade* (Hatice'nin oğlu), eğitici, efendi ve Kur'an hafızı olan sadık dostum iyi mi? mü'eddib çeledi: Mü'eddib Çelebi (Yıldız, 2021: 333)

⁶⁸ Müderriş: müderriş (Yıldız, 2021: 333)

⁶⁹ O, candan dostların gerçek çalışkanı, çok değerli arkadaşım, erdemli *Müderriş* iyi mi? Muhlis-i hâliş-i: Muhlis ü hâliş ü (Yıldız, 2021: , 2021: 333)

⁷⁰ İleri gelenlerin en güvenilirli, bilginler topluluğunun lideri, zamanın erdemlisi, halkın saygıdeğer *Müftüsü* iyi mi?

⁷¹ Ali Efendi'nin oğlu vakıflar müdürü *Ali Bey* iyi mi? Ona çokça içten dua ediyorum.

⁷² Hazret-i Şeyh Hüseyin'in arzu bağının gülü olan, o melek tavırlı *Seyyid İshak* delikanlı iyi mi?

⁷³ Arkadaşım Abacızâde, onun sümbül ve reyhan gibi olan oğulları *Arif* ve *İsmail* iyi mi?

⁷⁴ hünermend *Zekî*: hünermend-i zekâ (Yıldız, 2021: 333)

⁷⁵ Süleyman'ın oğlu, manevi bilgi bağının gülü gibi ve melek huylu olan o yetenekli *Zeki* de iyi mi?

⁷⁶ Yiğitlerin adının yazıldığı defterin en başında bulunan, cömert yaratılışlı ve dünyanın padişahının lütfüne mazhar olmuş olan *Hacı Bey* iyi mi?

⁷⁷ Bahçede salınan bir servi gibi dolaşan, canciğer arkadaşım, hem de yoldaşım olan *Hacı Muhammed Ağa* iyi mi?

15. Mübtelâ-yı elem-i hecrüñ olan *Meylî-i zâr*
Diyessin *Ḳal'a-i Mağosada* giryân hoş mı⁷⁹ (Mecmû'a 111a)

Nâme-i Mezkûreye Nazîr Tarîkı Üzre Tahrîr Olunan Cevâbdur⁸⁰

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

1. Ey şabâ eyle beyân ol meh-i tâbân hoş mı
Nicedür encümen-i zümre-i a'yân hoş mı⁸¹
2. Neyler ol tâ'ife-i milket-i 'ilm ü efdâl
Nedür ahvâli o mecmû'a-i irfân hoş mı⁸²
3. İdüb âdâb ile bûsîde-i dest ü dâmen
Pürsiş it her birini hurrem ü handân hoş mı⁸³
4. Eyle ta'zîm-i vüfûr üzre su'âl-i hâtır
Bizden ol cânibe da'vât-ı firâvân hoş mı⁸⁴
5. Cümleten 'arşa-i şihhatde selâmetde midür
Hâşılı şâm u seher her biri şâdân hoş mı⁸⁵
6. Evvelâ mâye-i fahrüm o veliyyü'n-ni'amum
Peder-i muhteremüm anda kemâ-kân hoş mı⁸⁶
7. *Şâniyen Şeyh Hüseyin* ol ser-i hayl-i fuzalâ
Ya'nî ol mefhar-i cem'iyet-i erkân hoş mı⁸⁷
8. Mazhar-ı hüsn-i 'amel sâlik-i semt-i irşâd
Mâlik-i mülk-i sa'âdet o *Süleymân* hoş mı⁸⁸

⁷⁸ Ey sabah rûzgârı, bir iyilikte bulunarak temiz semtlerine uğra da sor bakalım, kıymetli gönülleri, mutlu ve iyi mi?

⁷⁹ Senin ayrılığının derdine düşerek inleyen *Meylî*, Magosa Kalesi'nde ağlamaktadır; “ *iyi mi*” diye sor bakalım.

⁸⁰ Söz konusu mektuba nazire tarzı ile yazılan cevaptır.

⁸¹ Ey sabah yeli, o parlak ay (gibi olan) iyi mi, söyle; o seçkinler topluluğunun hepsi nasıldır, iyi midir?

⁸² O erdem ve ilim ülkesinin mensupları ne yapmaktadır? O irfan sahiplerinin halleri nasıldır, iyi midir?

⁸³ Edeple elini eteğini öpüp, hepsini ara sor; mutlu mu, yüzleri gülüyor mu, iyiler mi?

⁸⁴ O tarafa bizden çokça dualar götürüp, hemen hürmetle hal hatır sor. İyiler mi?

⁸⁵ Hepsi sağlık ve selamet içerisinde midir? Kısaca, her biri gece gündüz mutlu ve iyi midir?

⁸⁶ Öncelikle, o velinimetim, övünç kaynağım, muhterem babam, eskiden olduğu gibi orada iyi midir?

⁸⁷ İkinci olarak, o faziletli kişilerin lideri sayılan, ileri gelenlerin kendisiyle övündüğü o *Şeyh Hüseyin* iyi midir?

9. Hoş-dil ü hûb-tabî'at o 'Abâ'î-zâde
Nice ol şâhib-i ârâyiş ü 'unvân hoş mı⁸⁹
10. Cümle âsib ü haţâdan ide Bârî me'mûn⁹⁰
Anlara Hażret-i Haĸĸ ola nigehbân hoş mı⁹¹
11. Peder-i pîrûñe vâşıl olıcaĸ ey *Rahmî*
Diye kim zâviye-i ĸamda o bî-cân hoş mı⁹² (Mecmû'a 111b)

KAYNAKÇA

- AÇIKGÖZ, Namık (1987). *Divan Edebiyatında Mektup ve XVII. Yüzyıl Şairlerinden Riyâzî'nin İki Mektubu*, Fırat Üniversitesi Dergisi, Elazığ: Sayı 1/2, s.s. 7-14.
- AHDÎ (2005). *Ahdî ve Gülşen-i Şuarâsı İnceleme Metin*, (Haz: Süleyman Solmaz), Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- ÂŞIK ÇELEBİ (1994). *Meşâirü's-Şuarâ İnceleme Tenkitli Metin*, (Haz: Filiz Kılıç), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- AYDEMİR, Yaşar (2001). "Şiir Mecmuaları ve Metin Teşkilinde Mecmuaların Rolü", *bilig*, Sayı: 19, s.s. 147-154.
- AYDIN, Elif (2007). *Divanlardaki Manzum Mektuplar*, Yüksek Lisans Tezi Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- AYDOĞAN, Bedri (2005). *Adana'nın Ünlü İnsanları*, Adana: Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi.
- BATİSLAM, H. Dilek (1998). "Bağdatlı Ruhî'nin Mektup Tarzında Yazılmış Bir Kasidesi", *Dergâh*, Sayı: 102-103, s.s. 14-15.
- BATİSLAM, H. Dilek (2002). "Mesnevilerde Mektup Tarzı Anlatım", *İlmî Araştırmalar*, Sayı: 13, s.s. 17-34.

⁸⁸ O, mutluluk ülkesinin sahibi, irşat semtinin yolcusu, güzel işler yapan *Süleyman* iyi midir?

⁸⁹ O, nice şöhretlere ve güzelliklere sahip, gönlü güzel, huyu iyi olan *Abaizâde* iyi midir?

⁹⁰ âsib ü haţâdan: âsib-i haţâdan (YILDIZ, 2021: 335)

⁹¹ Yüce Yarattıcı, Hazreti Allah, onları gözetip, bütün hatalardan ve belalardan korusun. İyiler mi?

⁹² Ey Rahmî, (mektup) yaşlı babana ulaşınca, "o canından geçmiş olan, gam köşesinde iyi mi" diye sorsun.

- BEYÂNÎ (1997). *Tezkiretü'ş-Şuarâ*, (Haz: İbrahim Kutluk), Ankara: TTK Yayınları.
- ÇAKIR, Ömer (2005). *Türk Edebiyatında Mektup*, Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- DERDİYOK, İ. Çetin (1999). *Osmanlı Devrinde Mektup Yazma Geleneği, Osmanlı*, Ankara: Cilt: IX, s.s. 731-740.
- DEVELLİOĞLU, Ferit (2004). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- EKMEKÇİ, Mansur (2016). *Adanalı Yazarlar, Şairler, Ozanlar Antolojisi*, Adana: Adana Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- ERSOYLU, Halil vd. (1986). "Mektup", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Dergâh Yayınları, Cilt: 6, s.s. 231-236.
- GELİBOLULU ÂLÎ (1994). *Kühül-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, (Haz: Mustafa İsen), Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- GÖKYAY, Orhan Şaik (1974). "Tanzimat Dönemine Değın Mektup", *Türk Dili*, Ankara: Sayı: 274, s.s. 17-23.
- GÜFTÎ (2001). *Teşrifâtü'ş-Şuarâ*, (Haz: Kâşif Yılmaz), Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- GÜLHAN, Abdülkerim (2018). "Rıfkî ve İstanbul Şehrengizleri", *Littera Turca Journal of Language and Literature*, Sayı: 4/1, s.s. 86-100.
- GÜLHAN, Abdülkerim (2021). "Rıfkî'nın Konya Şehri ile Kestel ve Kızıldağ Yaylaları Vasfındaki Şiirleri", *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 22, Kasım 2021, s.s. 344-356.
- GÜRBÜZ, Mehmet (2011). *Biyografik Kaynak Olarak Şiir Mecmuaları- Klasik Türk Edebiyatında Biyografi Sempozyumu-Bildiriler*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, s.s. 315-328.
- İÇLİ, Ahmet (2018). "Mardinli Akli ve Manzum Mektubu", *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, Sayı: 4/3, s.s. 739-767.
- İPEKTEN vd. (1988). *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- İSMAİL BELİĞ (1985). *Nuhbetü'l-Asâr li-Zeyl-i Zübdetü'l-Eşâr*, Ankara:(Haz: Abdülkerim Abdulkadiroğlu), Gazi Üniversitesi Yayınları.

- KAYA, İ. Güven (2007). Eski Türk Edebiyatında Manzum Mektup Türü ve Pâre Pâre Ahmet Çelebi ile Lâmiî Arasında Manzum Mektuplaşma", Erzurum: Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı: 32, s.s. 115-126.
- KINALIZADE HASAN ÇELEBİ (1989). *Tezkiretü'ş-Şuarâ Cilt II*, (Haz: İbrahim Kutluk), Ankara: TTK Yayınları.
- KIYNAŞ, Kamil Ali (2011). "Şiir Mecmuaları Hakkında Yapılan Çalışmalar Bibliyografyası", *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 25, s.s. 245-260.
- KÖKSAL, Mehmet Fatih (2011). "Biyografik Kaynak Olarak Şiir Mecmuaları, Klasik Türk Edebiyatında Biyografi Sempozyumu-Bildiriler", Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, s.s. 449-467.
- KÖKSAL, Mehmet Fatih (2017). "Divan Şiiri-Cönk İlişkisi "Cönk" Redifli Gazeller", *SEFAD*, Sayı: 37, s.s. 247-290.
- LEVEND, Agâh Sırrı (1984). *Türk Edebiyatı Tarihi I. Cilt Giriş*, Ankara: TTK Yayınları.
- MENGİ, Mine (1997). "Bir Şiir Mecmuası Hakkında", *Ankara Üniversitesi Türkoloji Dergisi*, Ankara: Cilt: VII, s.s. 78.
- MUSTAFA SAFAYİ EFENDİ (2005). *Tezkire-i Safayî Nuhbetü'l-Asâr Min Fevâidi'l-Eşâr İnceleme Metin İndeks*, (Haz: Pervin Çapan), Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- PALA, İskender (1995). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, C.I-II*, Ankara: Akçağ Yayınevi.
- RIFKÎ (2022). *Rıfkî Divanı*, (Haz: Abdülkerim Gülhan), Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları, e-Kitap.
- SALİM EFENDİ (2005). *Tezkiretü'ş-Şuarâ*, (Haz: Adnan İnce), Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- SEHÎ BEY (1998). *Sehî Bey Tezkiresi*, (Haz: Mustafa İsen, Ankara: Akçağ Yayınevi.
- SEVGİ, Ahmet (1994). "Neyli'nin Manzûm Bir Mektubu", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 3, s.s. 73-88.

SEYYİD MEHMED RIZÂ (2009). *Seyyid Mehmed Rızâ Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Tezkiresi*, (Haz. Gencay Zavotçu), Kocaeli: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü.

SÜRURÎ, (1255). *Divan-ı Sürurî*, Mısır-Bulak.

TANYILDIZ, Ahmet (2012). "Şiir Mecmûalarının Neşri Hakkında", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 21, s.s. 224-239.

TARLAN, Ali Nihat (1946). "Eski Mecmualar Arasında", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, İstanbul: Cilt: 1, Sayı: 2, s.s. 37.

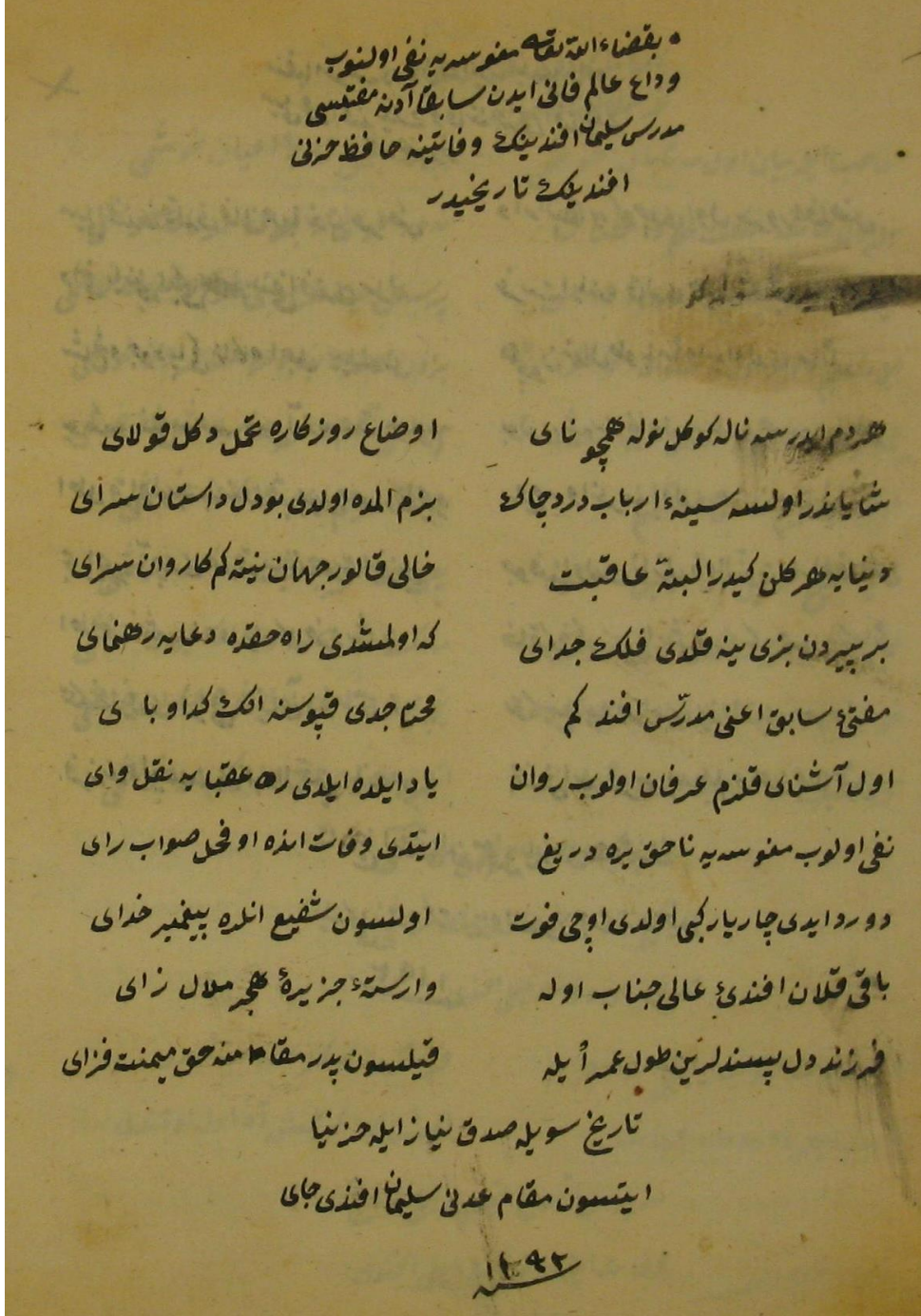
TILFARLIOĞLU, Musa (2011). "Süleymaniye Kütüphanesi Ali Nihat Tarlan Bölümü 59 Numarada Kayıtlı Mecmûa-i Eş'âr Bir Şiir Mecmuası 71a-140b Çeviriyazılı Tenkitli Metin", *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi* Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

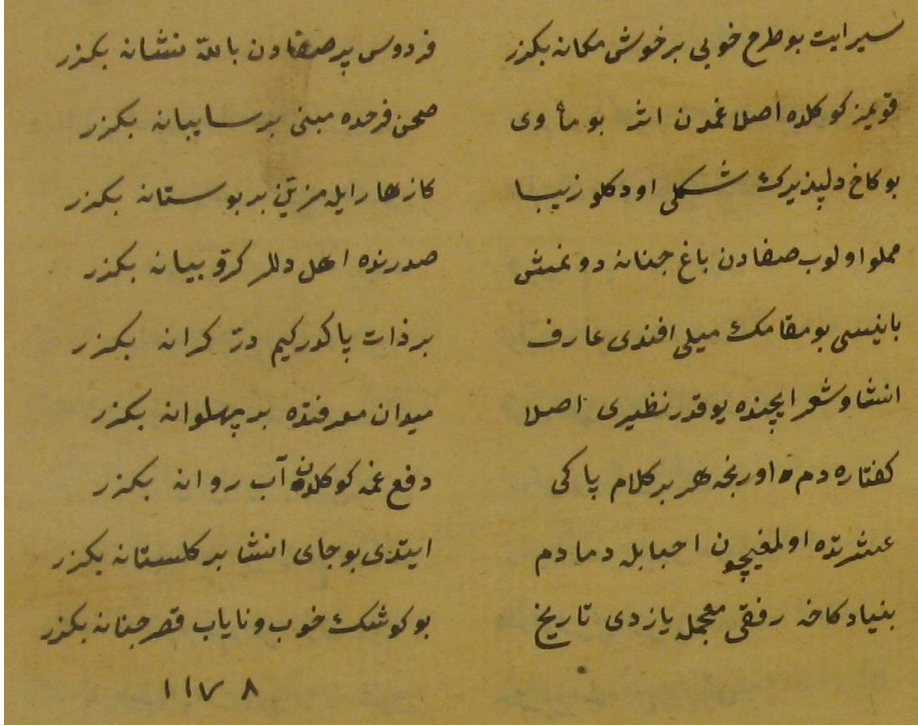
TUMAN, Mehmet Nâil (2001). *Tuhfe-i Nâilî Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri*, (Haz: Cemâl Kurnaz ve Mustafa Tatçı), Ankara: Bizim Büro Yayınları.

UZUN, Mustafa (2003). "Mecmua" Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Ankara: Cilt: 28, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s.s. 265-268.

YILDIZ, Enes (2021). "İlbegli-zâde Muhammed Meyli'nin Manzum Mektubu ve Oğlunun Bu Mektuba Cevabı", *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 1, s.s. 320-341.

EK: Şiirlerin Orijinal Metinleri

بهاریهٔ معلیٰ محمد افندی

چمن زماننی کور تازه اییدی باد بهار
بیاض چمننی کور نر کسک تقالی الله
دمادم اهل زمینه فدایدوب دیر لر
بوکونده جلوه لرا بله مخدرات چمن
مذکر ان چمن چون مقدسان فلک
دعای حاجی محمد اغای ایله لر
حسب اهل معارف معین محتاجین
دخی خراب ایله مزکنبد کل صرصر
بونوبهار ده یلیج کور مدک صفا

نظیر فهمیم محمد افندی

نقاب غنچه یی رفع ایلیغجه باد بهار
حصول معنی لیت الشباب ظاهر در
سکندانه چقنجه چمن سر ویرینه کل
نمایش چمنک صنع اکبر اولدیفنی
تبارک الله ایاصنع صبغة اللہ
عروس کل اولب آرایش زفاف چمن
اوباعثمان معارف جناب میلی کیم
شمیم و دو جود لطافت آلودی
ریاض خاطرینی سر ایله عنایت حق

براقدی غلغلہ کلشنی نوا ی عھار
که زینب و زبور ایله تازه لندی عھار اشجار
کلوب رکابنه یوز سوردی مهر پر انوار
لسان حال ایله عھار برک سبز ایدراقار
مزین اولدی بر در لولونیلہ از عھار
کور بجه رشکن آشفته اولدی سنبل زار
حربم کلشن بز می نمونه کلزار
ایدشامی معطر چو طبله عطار
بودر همیشه دعای فهمیم بی مقدار

اذن علی سذن الحج حسین افندی و سلیمان افندی
 و ابلیس زاده میل علی افندی و عباسی زاده محمد افندی
 اشهد الناس بلاة حدیث شریفی صدیقی بقضاء الله
 مفوسیه نفی واجلا اوله لهنله موتی الیه میل افندیک نور
 دیده که عبد الرحیم افندی به ارسال ابلیسکی منظومه لطیفه در

ای صبا و آردنه شهرینه یاران خوشی
 نصب عینم حکمم باره سی او غلوم رحمی
 بوس ایدوب دیده سنی ایلدیس عرض سلام
 خواجه سی کان معارف در دریای کمال
 مخلص صادق اول یعنی خدیجه زاده
 او فضیلتلو مدرس اخ رفعتندم
 فاضل دور زمان حضرت مفتی؛ انام
 میر او قاف علی بک علی افندی زاده
 حضرت شیخ حسینک کل باغ املی
 آبه بی زاده رفیق انکه او غلو عارف
 دخی مخدوم سلیمان او هنرمند زکی
 مظهر لطف شهنشاه جهان جامی بک
 عهدهم و ههقدیم جامی محمد اغا
 لطف ایدوب سمت صفاسینه نیمی کذایت

کوره سن صاع و اسنان خاندی صبیان خوشی
 لطف حقله کوره سن ظرم و خندان خوشی
 ایتدی کسب کالاتکه اذعان خوشی
 منشی دور زمان تانی سلیمان خوشی
 او مؤدب چلی حافظ قرآن خوشی
 مخلص خالص خیر نکش اخوان خوشی
 سرخیل علما عمده ارکان خوشی
 ایلرم صدقله دعوات فراوان خوشی
 سید اسحاق او ملک شیوه غلمان خوشی
 دخی اسماعیلی چون سبیل و ریحان خوشی
 او ملک شیم کل روضه عرفان خوشی
 او کرم پیشه سر دفتر شمعان خوشی
 سیر ایدر باغچه بی چون سرو خرامان خوشی
 صوره سن خاطر فخر لری شادان خوشی

مستلای الم بھرک اولان میل زار
 دیده سن قلعه ماغوسه ده کریان خوشی

